

SKUP KUĆA U ULICI OD KAŠTELA

Notarske knjige, testamenti i drugi dokumenti Dubrovačkog arhiva sačuvali su mnoge podatke o građenju, popravci, kupovini i prodaji privatnih kuća u raznim delovima Dubrovnika. To se podjednako odnosi na objekte skromnijih građana, a naročito na one dubrovačkih vlastelina i trgovaca. Međutim, prepoznavanje tih kuća, o kojima se ponekad govori sa mnogo pojedinosti u zapisima, nije uvek lako na terenu, jer su tokom vremena izvršene na njima razne prepravke i dopune. Ponekad su kuće iznova izgrađene posle rušenja ili požara.

Istraživanje na ovom polju osniva se uglavnom na arhitektonskoj analizi i metodu upoređivanja kao i na radovima čiji je cilj bolje poznavanje svih umetničkih, kulturnih i ekonomskih okolnosti u kojima su ovi objekti nastali. Mada rad na ispitivanju dubrovačke svetovne arhitekture nije ni izdaleka završen, mnoge važnije zgrade ispitane su i obrađene kako sa arhitektonske tako i sa istoriske strane.¹ Nasuprot tome, nedostaju opisi i arhitektonski snimci malih i skromnih kuća za stanovanje koje su također od važnosti za opšte poznavanje dubrovačkog graditeljstva.

---

¹ Letnjikovac Petra Sorkočevića obrađen je opširno u knjizi *Cvita Fiskovića*, Kultura dubrovačkog ladanja (Sorkočevićev ljetnikovac na Lapadu), Historijski institut JAZU, Split 1966 i u knjizi *Ivana Zdravkovića*, Dubrovački dvorci, Analiza arhitekture i karakteristika stila, Arheološki institut SAN, Beograd 1951. Arhitektura palate Skočibuha-Bizzarro objavljena je u članku *Duška Živanovića* i *Dragana Vukovića*, Jedna renesansna palata u Dubrovniku, Urbanizam i Arhitektura, br. 3—4, god. IV, Zagreb 1950, a istoriske podatke o njoj doneo je *Frano Kesterčanek* u članku Nekoliko podataka o renesansnoj palači Skočibuha-Bizzarro u Dubrovniku, Anali Historijskog instituta JAZU, god. IV—V, Dubrovnik 1956.

O najstarijim dubrovačkim kućama romanskog stila videti knjigu *Cvita Fiskovića*, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 2, str. 131, kao i posebno poglavlje »Stambeno graditeljstvo« u knjizi istog *C. Fiskovića*, Prvi poznati dubrovački graditelji, Historijski institut JAZU, Dubrovnik 1955, str. 71.

O Gundulićevim palatama i o Ranjininoj palati u gradu videti članak *I. Zdravkovića*, *D. Živanovića* i *D. Vukovića*, Tri stare dubrovačke palate, Anali Historijskog instituta JAZU, god. I, sv. 1, Dubrovnik 1952, kao i članak *D. Živanovića* i *D. Vukovića*, Gotičko-renesansna kuća u Sustjepanu, Anali Hist. instituta JAZU, god. II, Dubrovnik 1953.

Planove prizemlja svih zgrada u gradu i preseke sa fasadama objavili su *Milan Prelog* i *Nada Grujić* u Radovima Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, god. I, br. 1/2, Prilozi, Zagreb 1972.

Među takvim jednostavnim objektima, kojih najviše ima u krajnjim severnim i jugozapadnim delovima grada, izabran je za predmet ovog rada jedan skup kuća u ulici od Kaštela, na teritoriji najstarije dubrovačke sekcije. Ulica od Kaštela menja izgled na mestu nekadašnjeg manastira sv. Marije i pretvara se u mali trg trougaonog oblika, sa proširenošću prema istoku, obuhvatajući nekoliko neizgrađenih, ozelenjenih terasa.

Nekoliko zgrada na tom trgu završavaju svojim glavnim pročeljima nizove drugih, ugrađenih kuća koje se strmim ulicama Od Domina, Za Rupama i od Šorte pružaju prema žitnici Rupe i između kojih se nalaze otvorene gradske kanalizacije. U većini slučajeva te zgrade nemaju nekog posebnog

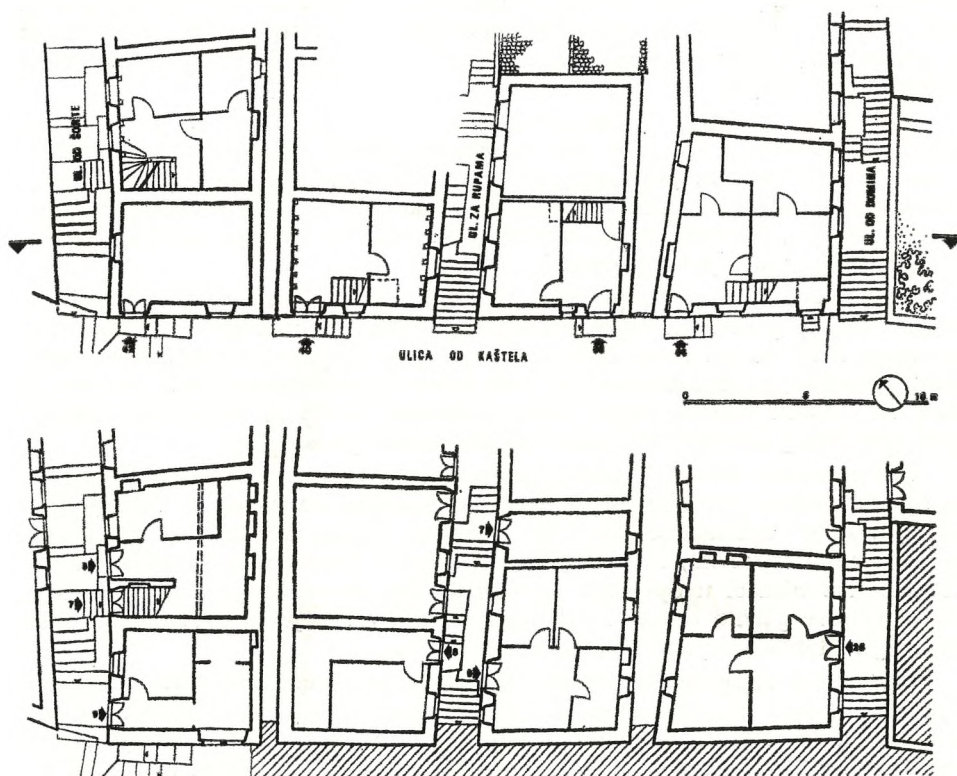

Pogled na kuće u Ul. od Kaštela

umetničkog značaja, niti su sačuvalе verodostojni, izvorni izgled prvobitnih fasada i unutrašnjih rasporeda, a stanje u kome se nalaze čini ih često neprilkladnim za stanovanje u današnjim normalnim uslovima higijene i udobnosti.

Pažljivijim posmatranjem otkrivaju se drugi, ozbiljni nedostaci, a na prvom mestu nepravilno ređanje kamena fasadnih zidova, koji su ponekad potpuno pokriveni malterom (žbukom). Kameni doprozornici i dovratnici sa odgovarajućim konzolama, koji ukrašavaju svaku dubrovačku kuću i predstavljaju jednu od važnih odlika ovog neimarstva, najčešće su zanemareni na ovim objektima. Ima slučajeva da su stari, napukli i dotrajali kameni

elementi zamenjeni u novije doba lažnim doprozornicima od savremenih građevinskih materijala. Izvesno je da se i u vreme građenja nije mogla posvetiti dovoljna pažnja ukrasima, jer je zidanje u kamenu zahtevalo samo po sebi veliki novčani napor za građane kojima su ove kuće bile namenjene. Zbog toga su ukrasni elementi bili ponekad izrađeni od slabijeg i nedovoljno obrađenog kamena ili, jednostavno, pazajmljeni sa neke obližnje ruševine.

1. Visoko prizemlje iz Ul. od Kaštela i nisko prizemlje iz pobočnih ulica

Međutim, pored svih ovih nedostataka, skup zgrada u ulici od Kaštela može iz više razloga doprineti potpunijem poznavanju dubrovačkog graditeljstva. Sudeći po ostacima, te kuće su bile nekoliko puta pregrađivane, ali njihov urbanistički raspored zadržao je, po svemu, oblike i pravce koje je imao u starija vremena. O stanju i pružanju ulica u ovom delu grada nema drugih pouzdanih podataka osim onih koje, na posredan način, daje Statut Dubrovnika. Tako se u ovom važnom dokumentu iz 1272 godine, pored ostalog, govori o uređenju jedne ulice koja od »vrata ispod kuće Bogdana de Pissino« treba da ide pravo do Place. Kako su se pomenuta Vrata nalazila na mestu gde današnja Ulica od Domina preseca nekadašnje prve zidine sa severne strane, to znači da je ta ulica postojala unutar prvobitnih zidina pre 1272. godine i da je Statut uređivao samo njen produžetak u novom delu

grada (sada Široka ulica). Slično je i sa današnjom Ulicom od Šorte koja vodi od istoimenih Vrata na južnim zidinama prema Ulici za Rokom i koja je u svojem srednjem delu bila prekinuta i zatrpana u vreme velikog zemljotresa u 17. veku.²

Oblik zgrada je takođe vredan pažnje, iako se ne može reći da je jedinstven u Dubrovniku. Ima na Prijekom nekih većih zgrada koje po arhitektonskom rešenju prizemnog i podrumskog dela odgovaraju ovima u Ulici od Kaštela. Razlika je, pored ostalog, u tome što se kod kuća na Kaštelu glavna vrata nalaze u jednoj, a sporedna, podrumaska u drugoj ulici, dok su na zgradama na Prijekom oboja vrata postavljena jedna do drugih, na veoma kratkom rastojanju.

Podrumski prostor, delimično ukopan u stenu, služio je kao ostava, spremište, konoba i bio je u vezi sa ostalim delom kuće preko unutrašnjih stepenica. Bezbrojnim popravkama i preinačavanjima tokom vremena promenjen je iz osnova raspored prostorija, tako da su zgrade izdvojene danas u više stanova. Neosporno je, međutim, da su sve one prvobitno bile namenjene stanovanju jedne porodice.

Od interesa je takođe primena skladnih prostornih i funkcionalnih rešenja. Domaći graditelji, zapostavljajući ponekad kvalitet građenja, uspevali su skoro uvek da na malom prostoru ostvare potpunu iskorišćenost stambenih površina, prilagođavajući se vrlo dobro datim okolnostima, kao što su ulice sa velikim padom, male širine i dubine terena ili ograničene mogućnosti prirodnog osvetljavanja unutrašnjih prostorija.

Sve navedene odlike — autentičnost urbanističkog tkiva, posebnost oblika zgrada i skladnost prostornih rešenja, dovoljne su da se te kuće pobliže ispituju. Iako obuhvaćene Zakonom o zaštiti spomenika, one su neprestano izložene zubu vremena, raznim poremećajima i unutarnjim preinakama korisnika.³ Ne ulazeći u opširniji opis građevina, potrebno je u nekoliko reči izneti njihove glavne odlike i prikazati današnje stanje sa osvrtom na prvobitni izgled tamo gde je to moguće ili očevidno.

Prve četiri od opisanih zgrada u skupu stoje na uglovima ulica. Svaka od njih ima po dve vidljive i susedne fasade, jedna iz Ulice od Kaštela a druga iz sporedne, bočne ulice u padu. Treća, nevidljiva fasada okrenuta je prema otvorenoj kanalizaciji a četvrta je zajednički zid sa susednom zgradom. Podužni presek kroz te zgrade, načinjen paralelno sa Ulicom od Kaštela, pokazuje da sve one imaju dva poda i potkrovnii prostor, manje ili veće visine. Svaki pod ima poseban ulaz — nisko prizemlje ili podrum iz bočne ulice u padu, visoko prizemlje iz Ulice od Kaštela. Donji pod, delimično ukopan,

---

² *Milorad Medini*, *Starine Dubrovačke*, Dubrovnik 1935, str. 149; *Lukša Berić*, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*, Zavod za urbanizam i arhitekturu Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, str. 14.

³ U Kaštelu danas gotovo nema izvornih unutrašnjih rasporeda a od kamenih elemenata ostale su u nekim prostorijama samo konzole za nošenje tavanice i poneko kameno pilo (umivaonik). Uklonjeni su ili nestali razni karakteristični detalji starih dubrovačkih »enterijera«. Danas se ne može opravdano suprotstavljati obnavljanju i preuređenju starih zgrada u cilju zdravijeg i udobnijeg stanovanja. Neophodno je, međutim, da se principi zakona o zaštiti strogo primenjuju kako bi se sačuvala jedinstvenost Dubrovnika za iduća pokolenja. Neki konkretni predlozi po ovom pitanju izneti su u članku *D. Živanovića*, o nekim problemima u vezi sa konzervacijom urbanističke celine Dubrovnika, *Zbornik Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture*, knjiga IV—V, Beograd 1955.

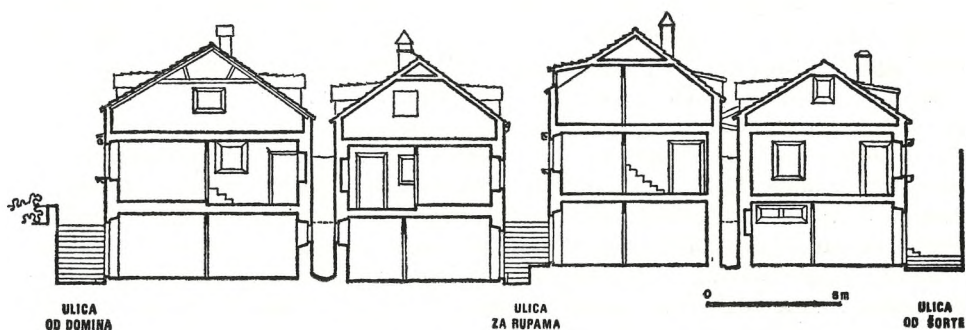
služio je kao spremište ili dućan, a gornji pod za stanovanje sa kuhinjom u potkrovnom prostoru. Oba poda imala su vezu sa potkrovljem preko unutrašnjih jednokrakih, drvenih stepenica.

Današnji izgled ovih zgrada pokazuje izmenjenu organizaciju prostora; uklanjanjem unutrašnjih stepenica i zatvaranjem veze između dva poda načinjene su dve posebne stambene jedinice sa zasebnim ulazima, iz različitih ulica.

Poslednja, peta zgrada, u Ulici od Šorte br. 5 i 7, ima samo jednu vidljivu fasadu; druga je okrenuta prema kanalizaciji. Sve su zgrade pokrivene kupama, sa krovovima na dva vode.

Prva zgrada u Ulici od Kaštela br. 36

Skromna arhitektonska obrada, nepravilni redovi kamena, nehatno izrađeni okviri prozora i vrata i poremećeni položaj konzola najvažnije su odlike prve kuće opisanog skupa, na koju se nailazi idući od istoka prema zapadu. Pažnju privlači prisustvo jedne male prostorije (ostave, spremišta) u koju se ulazi neposredno sa ulice. Ta prostorija je uređena ispod stepenica koje vode u potkrovlje, a nastala je nesumnjivo u vreme kada je prekinuta veza između donjeg i gornjeg poda. Tada su svakako probijena današnja vrata za prilaz sa ulice.

2. Presjek paralelno sa Ulicom od Kaštela

Posledica docnijih pregrađivanja je takođe jedan naknadno sazidan pregradni zid u sobi visokog prizemlja, koji pada u trećinu prozora i sprečava potpuno otvaranje prozorskog krila.

Od naročitog je interesa, naprotiv, potkrovlje ili potkuplje kako se naziva u Dubrovniku, u kome se pod nadimljenom i pocnelom krovnom konstrukcijom još uvek nalaze ostaci stare kuhinje sa kaminom i pilom. Niski, ozidani kamin sastoji se iz dva otvorena ognjišta, nad kojima je podignut kosi krov (napa) sa odvodnim kanalom izvan krova. Napa se oslanja na dve grubo otesane kamene konzole, ukleštene u zabatni zid.

Cela jugoistočna fasada ove zgrade iz Ulice od Domina br. 28 obložena je malterom, koji sakriva delimično i doprozornike malog prozora sa rešetkama u niskom prizemlju. Treba još naglasiti da zidno platno ove fasade odstoji za oko 10 cm ispred susedne zgrade br. 26.

Zajednička crta obeju fasada sastoji se u tome što su otvori nižeg sprata uokvireni običnim, neprofilisanim kamenim gredama. Njihovi polomljeni završeci, oštećene ivice i način na koji su međusobno spojeni i uzidani pokazuju na očigledan način da su to delovi sa drugih, srušenih objekata. Otvori gornjeg sprata takođe su uokvireni jednostavnim, neprofilisanim doprozornicima ali s tom razlikom što su ovde okviri dopunjeni prozorskim konzolama.

U gornjem delu prozora, u visini natprozornika, postavljeni su veoma jednostavni kameni prstenovi (»ušići«) bez ikakvog ukrasa, a služe za uvlačenje motke na kojoj se rotirao zastor, sušilo rublje i rastezale vunene prostirke ili plahte. Nasuprot tome, u visini prozorskog praga uzidane su konzole (»zupci«) za držanje kamene ploče za cveće ili sušenje voća na suncu. Svi ti »zupci« su različiti među sobom po ukrasu stilizovanih listova i obliku profila ali pripadaju istoj familiji gotskih motiva koji su u Dubrovniku bili naročito u upotrebi tokom 15. i 16. veka. Cvito Fisković, koji je o ovim elementima pisao opširno u više navrata, napominje da je »upotreba ušiju i zubaca vrlo česta, skoro redovita na dalmatinskim kućama od 15. stoljeća do druge polovice prošlog stoljeća«.⁴

Druga zgrada u Ulici od Kaštela br. 38

Fasada ove zgrade je još skromnija; ona ima samo jedan mali prozor i ulazna vrata čiji je prag uzdignut za tri stepenika iznad ulice. Neobičan i izuzetan izgled čitave zgrade postignut je dimnjakom koji se nalazi u istoj ravni sa zidnim platnom pročelja. Kruna dimnjaka, svojim nesimetričnim položajem u odnosu na osovinu zgrade, sakriva od pogleda sleme krova na dve vode, što se dobro vidi na preseku i na fotografiji. Isto je tako neuobičajeno u Dubrovniku da se kuhinjsko ognjište postavlja na spoljni zid koji je hladniji i nepovoljniji za brzo uklanjanje sagorelih gasova. Uostalom, kruna ovog dimnjaka u vrhu krova, načinjena od opeke, danas je izvan upotrebe i stoji kao poslednji trag srušenog i uklonjenog ognjišta. Iznad vrata i prozora vidi se još ostatak neke razbijene kamene konzole iz čijeg se izgleda ne može naslutiti ni čemu je služila, niti kakvog je bila oblika.

Fasada iz Ulice za Rupama br. 7 i 9 odlikuje se pravilnim ritmom četiri jednostavna prozora na gornjem spratu. Međutim, taj prvi utisak reda i simetrije remeti donekle neravnomerni raspored devetnaest zubaca koji pridržavaju kral za kišnicu s krova. Kameni kanali sa zupcima naglašuju ravan završetak građevine i pomalo sakrivaju krov, što je karakteristično inače za gotsko-renesansne kuće u Dubrovniku.⁵ Obični doprozornici i dovratnici, koji predstavljaju jedini arhitektonski ukras ove fasade, načinjeni su od ostataka neke druge građevine što se lako utvrđuje po načinu njihovog ugrađivanja u zidno platno. Sudeći po vidljivim tragovima, neki delovi kamenog nameštaja (kamin, banak) unutrašnjih prostorija nestali su u docnijim preinakama.

⁴ Cvito Fisković, *Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku*, Zagreb 1947, str. 54, 66. C. Fisković, *Prvi poznati dubrovački graditelji*, str. 74 i fotografija prozorske konzole str. 81. Videti takođe skice ovih konzola u albumu *Albert Laprade, Croquis Europe méridionale et Asie Mineure*, Paris 1974, tabla 77.

⁵ C. Fisković, *Naši graditelji*, str. 67.

Treća zgrada u Ulici od Kaštela br. 40

Krov na dve vode završava i na toj zgradi ravno kameno pročelje. U prizemlju su široka vrata i mali prozor, oko 40x40 cm, uokvireni kamenim dovratnicima i doprozornicima. Sasvim blizu slemena, načinjen je jedan još manji prozorski otvor za osvetljavanje potkrovlja. Donji prag ovog prozora podupiru ostaci dveju razbijenih kamenih konzola, čije stanje ne daje nažalost nikakve podatke o njihovom prvobitnom izgledu.

Na strani zgrade okrenutoj otvorenoj kanalizaciji vredi pomenuti koso postavljene kamene podupirače prema susednoj zgradi, kojima je zadatak da spreče padanje zadnjih zidova.

U unutrašnjosti prizemlja, u visini tavanice, sačuvani su zupci na koje su se nekad naslanjale drvene grede. Kameni zupci su vrlo jednostavnog, zaobljenog profila, bez ikakvog ukrasa. Upotreba zubaca u Dubrovniku je veoma česta tokom 15. i 16. veka, u doba gotike i renesanse, mada je njihovo prisustvo utvrđeno dokumentima i mnogo ranije. C. Fisković navodi primer klesara Radojevića koji je u prvoj polovini 14. veka izradio Marinu Binčuliću »četrdeset zidnih zubaca za drveni strop dvorane«⁶, a u opisu dubrovačke kuće 15. i 16. stoleća kaže »dok je prizemlje bilo presvođeno plitkim svodom, dotle su gornji katovi imali drvene stropove kojima su grede stajale na kamenim zupcima«⁷.

Fasada zgrade iz Ulice za Rupama br. 8 dobrim je delom pokrivena malterom. Na njoj pažnju privlače ulazna vrata čiji su okviri sastavljeni od osam komada kamena. Nijedan od njih nije izvoran, niti je u skladu sa ostalima. S jedne strane uzidan je ostatak neke razbijene konzole na kojoj se naslućuju karakteristični oblici kasnogotskih profila. Iznad ulaza vide se takođe neobični ostaci jednog rasteretnog luka koji danas ne vrši nikakvu statičku ulogu. Jedini prozor prizemlja uokviren je lažnim betonskim doprozornicima.

Na prvom spratu nalazi se prozor ukrašen kamenim ušima i zupcima, sličnim onima koji su pomenuti u opisu prve zgrade (Ulica od Kaštela br. 36), čije se odlike gotskog stila vezuju za 15. i 16. vek.

Četvrta zgrada u Ulici od Kaštela br. 42

Jedna od zajedničkih crta svih opisanih zgrada koje izlaze na Ulicu od Kaštela visoko je postavljen prag glavnih vrata. To je slučaj i sa tom građevinom kojoj se pristupa preko nekoliko stepenica i jednog podesta. Na pročelju, koje je pretrpelo znatne promene, prvobitni okviri vrata i prozora u prizemlju zamenjeni su lažnim, betonskim elementima, pokrivenim malterom. Pored toga, radi boljeg osvetljavanja niskog prizemlja (podruma), probijen je naknadno jedan dvojni, niski prozor sa kamenim okvirima novijeg datuma.

Sadašnji izgled fasade iz Ulice od Šorte br. 9, pored savremenih limenih nastrešnica u prizemlju i limenog oluka, odlikuje se već poznatim i opisanim elementima dubrovačke kuće: ravni kameni doprozornici, profilisan prozorski prag, gornje probušene konzole (uši, auriculi) i donje konzole (zubi, dentes) prostog zaobljenog oblika. Svi ti elementi prozora gornjeg sprata

⁶ C. Fisković, Prvi poznati dubr. graditelj, str. 77, 82.

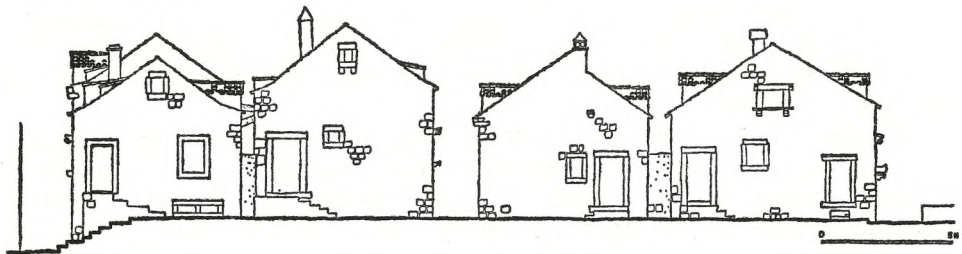
⁷ C. Fisković, Naši graditelji, str. 68.

ta mogu se u svemu uporediti sa onima, ranije opisanim, na zgradama u Ulici od Kaštela br. 36 i 40. Trbušasti profil (quart de rond) prozorskog praga podseća na ranogotske profile i na one koje Cvito Fisković opisuje na porušenoj romaničko-gotskoj kući u Splitu.⁸ Poluzaobljeni oblik gornjih i donjih konzola takođe se mogu pripisati ranoj gotici, periodu čije su granice u Dubrovniku nedovoljno utvrđene, a prostiru se od početka 14. do u 15. vek.⁹

U niskom prizemlju sačuvalo se i nekoliko kamenih zubaca za nošenje drvene tavanice.

Peta zgrada u Ulici od Šorte br. 5 i 7

Iako poslednja zgrada ovog skupa pripada po svom položaju i obliku jednom sasvim različitom tipu, ona je izabrana i istovremeno prikazana da bi se bolje uočio način na koji su građene ostale kuće u nizu. Crtež fasade takođe pokazuje kako su vešto i neosetno povezana dva raznovrsna arhitektonska oblika — »kuća na zabat« i »ugrađena kuća«.

3. Izgled iz Ulice od Kaštela

Osnovnu odliku zgrade, koja je pretrpela mnoge promene, predstavljaju dva ulaza u prizemnom delu i po dva prozora na prvom i drugom spratu. Otvori su raspoređeni na taj način da se dobija utisak jedne mirne i dobro zamišljene arhitektonske kompozicije. Ali pažljivijim posmatranjem utvrđuje se da je pravilnost kompozicije samo prividna jer su sve vertikalne osovine prozora i vrata na pročelju u stvari poremećene. Po broju otvora i njihovom rasporedu, kao i po organizaciji unutrašnjih prostora, zgrada se može potpuno porediti s nekim većim i bogatije ukrašenim kućama u delu iznad Prijekog, u Kovačkoj ulici, ili sa onom u Žudioskoj ulici br. 18 koja ima ulaze u različitim visinama i čiji su prozori završeni u obliku slepih luneta.

Glavna ulazna vrata vode neposredno u gornji deo kuće. Ona imaju lučnu olakšavajuću gredu i nadvratnik sa uklesanim heraldičkim motivom u obliku grba »konjska glava« (testa di cavallo) u kome su ukrštena dva ključa, simbol sv. Petra. Oko grba isklesana su slova F i P sa pratećim trouglastim urezima. Po grbu i natpisu zaključuje se da je zgrada pripadala bratstvu popova »Fraternitas presbiterorum« kao i mnoge druge kuće u raznim krajevima Dubrovnika.¹⁰

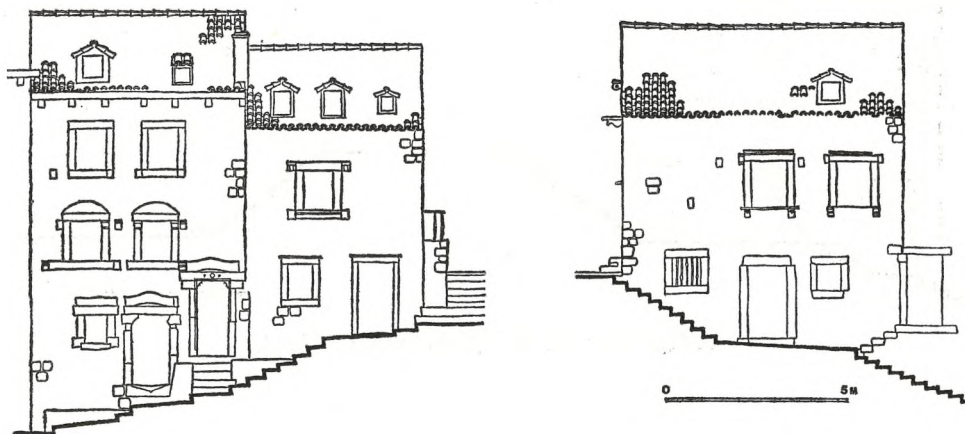
⁸ C. Fisković, Romaničke kuće, str. 142 i 143, slike 11 i 61.

⁹ »Prema svim tim sačuvanim ulomcima i dijelovima svjetovnog graditeljstva ne može se još sasvim tačno utvrditi, kada je u Dubrovniku započela i koliko je trajala rana gotika, koja se u sredini 15. stoljeća razvila u tzv. cvjetnu gotiku«, C. Fisković, Prvi poznati dubr. graditelji, str. 84.

¹⁰ Pomenuti inicijali F. P sa ukrštenim ključevima nalaze se i na kućama u Kovačkoj ulici 9, Antuninskoj 6 i Petilovrijenci 15. Fasada susedne zgrade, u Ulici

U gornjim uglovima ovih vrata isklesana je po jedna ugaona konzolica sa šesterolisnim cvetom. Ove ugaone konzolice zajedno sa profilom štapa po unutrašnjoj ivici dovratnika potpuno su u duhu prelaznog gotsko-renesansnog stila 15 i 16 veka.¹¹ Levi dovratnik obeležen je plitko urezanim arapskim brojevima 25, na način koji je bio u upotrebi takođe tokom 15. i 16. veka. To su brojevi numeracije kuća u pojedinoj ulici.

4. Izgled iz Ul. od Šorte br. 5, 7, i 9 i iz Ul. od Domina br. 28

Druga vrata, koja vode u prizemnu prostoriju, sličnog su oblika ali nešto šira, bez ugaonih konzolica i profila štapa. Na nadvratniku se nazire još samo slovo P od prvobitnog punog natpisa F P.

Mali prizemni prozor, prilično oštećen, odlikuje se danas dvojnimi natprozornikom od kojih donji ima plitki renesansni reljef lozice, okrenut niže prema prozorskom pragu, a ne prema ulici. Može se pretpostaviti da je taj jako oštećeni odlomak nekada bio sastavni deo kamenog nameštaja neke renesansne palate (umivaonik, ograda stepeništa i slično).

Na prozorima prvog sprata zapažaju se kapiteli ukrašeni gotskim motivom »žioke na raboš«¹² i tragovi kružnih završetaka iznad natprozornika (slepe lunete). Konzole su raspoređene sasvim slobodno oko prozora. Drugi sprat ima moderne kamene okvire i završen je kamenim kanalom za kišnicu koji pridržavaju sedam zubaca.

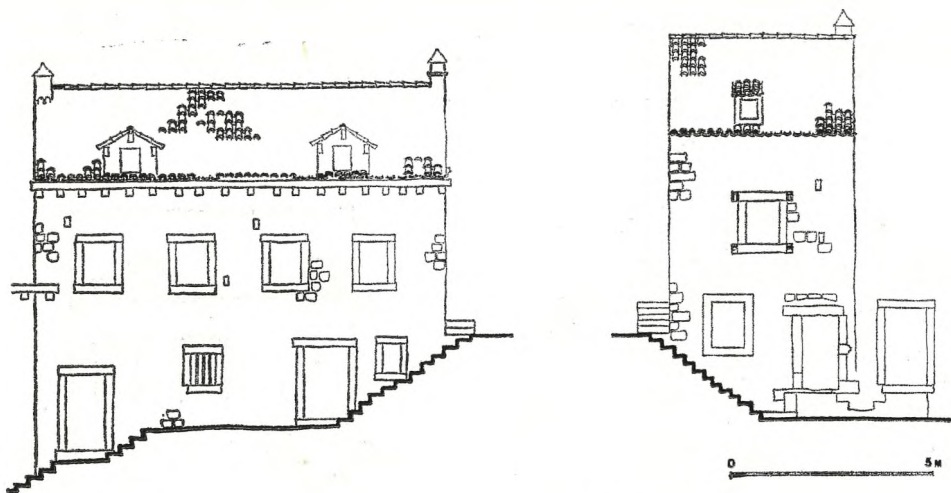
Po svom unutrašnjem rasporedu ova kuća u svom izvornom obliku ide u red skromnijih dubrovačkih građanskih domova sa dva ulaza, s jednom velikom prostorijom na svakom podu i s jednokrakim stepenicama. U svom

---

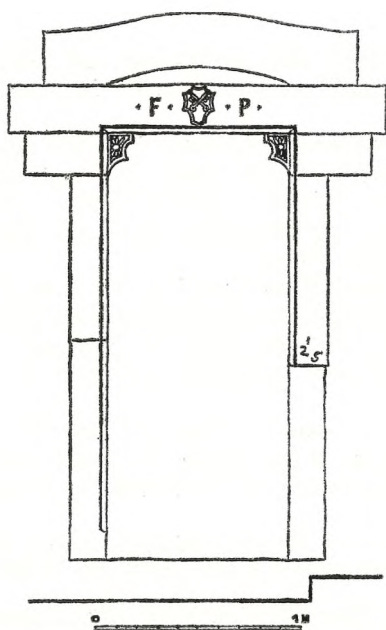
od Šorte br. 3, ima ugrađen mali reljef sa figurom sv. Petra u sedećem stavu i sa ukrštenim ključevima u desnoj ruci. Figura je postavljena u niši klasičnog oblika, sa renesansnom školjkom u gornjem delu.

¹¹ Cvito Fisković u članku O vremenu i jedinstvenosti gradnje dubrovačke divone, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 7, Konzervatorski zavod za Dalmaciju, Split 1953, str. 50. i 51. opisuje ove gotsko-renesansne ugaone konzolice na magacinskim vratima Divone (slike br. 13. i 28) i na dućanskim vratima gotsko-renesansne Bunićeve palate iza Gospe i renesansne Gundulićeve palate u Ulici između polača.

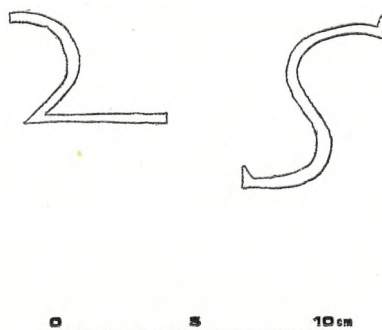
¹² C. Fisković, op. cit., str. 42; Fisković, Prvi poznati graditelji, str. 75, 76; Miloje Vasić, Arhitektura i skulptura u Dalmaciji od početka IX do početka XV veka, Crkve, Beograd, 1922, str. 214, 215.

5. Izgledi iz Ul. za rupama br. 7 i 9 i br. 8

6. Ulazna vrata kuće u Ul. od Šorte br. 7 (detalj)

7. Stari broj uklesan na vratima kuće u Ul. od Šorte br. 7 (detalj)

današnjem izgledu i stanju, kuća je podeljena pregradnim zidovima na taj način što je svaki sprat pretvoren u posebnu stambenu jedinicu a velika, jedinstvena prostorija u nekoliko manjih. Sobe, koje su ovom podelom ostale u mraku, dobile su svetlost dana naknadno probijenim malim prozorima prema otvorenoj kanalizaciji.

*

Opisane kuće u Kaštelu zaslužuju da im se posveti izvesna pažnja jer dopunjuju poznavanje dubrovačke civilne arhitekture. O toj arhitekturi, kao što je napred pokazano, postoje već brojne studije, ali nedostaju još planovi, preseci, grafičke predstave fasada i crteži detalja naročito malih, skromnih objekata kao što je slučaj sa kućama u perifernim krajevima starog grada.

Stanje u kome se te zgrade u Ulici od Kaštela danas nalaze pokazuje prisustvo mnogih kamenih arhitektonskih elemenata i ukrasa koji potiču sa drugih, porušenih građevina. Neizvorni položaj zidova i njihov izgled, proizvoljni i poremećeni raspored otvora, mešanje elemenata raznih stilskih odlika, prilagođavanje trenutnim potrebama, izmene unutrašnjih prostora i krovova otežavaju, ukoliko potpuno ne sprečavaju pravilno datiranje građevina. Sve ove činjenice upućuju nas da građenje opisanog skupa kuća stavimo u 17. vek, posle potresa, kada su se ekonomski uslovi znatno poremetili i nastala potreba da se hitno obnove stari porušeni domovi. Ove se kuće svojim oblikom ne razlikuju mnogo ni bitno od ostalih kuća na našem Jadranskom primorju, u njima se povezuju gradski i seoski elementi.¹³

(Primljeno na 4. sjednici Razreda za likovne umjetnosti JAZU od 6. III 1980)

---

¹³ O seoskoj arhitekturi vidi *M. Miličić*, *Nepoznata Dalmacija, Studija o seoskoj arhitekturi*, Zagreb 1955.

Duško Živanović

ENSEMBLE DE MAISONS DANS LA RUE DE CHASTEL A DUBROVNIK

Résumé

L'ensemble de petites maisons dans la rue de Chastel représente un exemple de modestes constructions citadines dans le premier territoire de Dubrovnik. Ces maisons n'ont pas une valeur artistique importante; elles n'ont pas non plus des façades et des intérieurs entièrement d'origine. L'examen détaillé montre d'autres défauts comme l'irrégularité dans la construction des murs extérieurs, la pauvreté relative des éléments architecturaux et leur exécution quelquefois négligée.

Cependant, ces maisons peuvent de plusieurs manières contribuer à la meilleure connaissance de l'architecture civile et du développement urbain de Dubrovnik. Elles se trouvent dans la »sesterce« où quelques rues existaient déjà dans leur forme actuelle à la fin du 13e siècle, sinon plus tôt.

L'entrée principale, une des caractéristiques importantes de ce type de maisons, se trouve du côté de la rue de Chastel et dessert les pièces d'habitation au rez-de-chaussée, tandis que l'entrée secondaire est située sur la façade adjacente, dans la rue perpendiculaire qui est en forte pente. Cette porte conduit directement dans une resserre à demi enterrée dans la roche, ayant autrefois une liaison intérieure avec le reste de la maison. La cuisine et les sanitaires sont aménagés dans les combles.

Les portes et les fenêtres sont disposées librement sur une façade sans relief, composée de pierre de forme cubique. Les chambranles, profilés ou non, entourent sans exception toutes les ouvertures. On y trouve également des petites consoles placées de chaque côté des fenêtres.

L'organisation des espaces intérieurs est dans la plupart des cas très rationnelle, faisant intervenir des solutions ingénieuses pour la meilleure utilisation des surfaces disponibles.

Les petites maisons citadines de la rue de Chastel avec leur forme spécifique méritent bien une attention particulière. Elles sont les derniers témoins d'une époque et d'une manière de construire après les tremblements de terre au 17e siècle.